

Cătălin Pavel, *Animalele care ne fac oameni. Blană, cozi și pene în arheologie*, Editura Humanitas, București, 2021, 392 p.

Cătălin Pavel este deja un autor cunoscut pentru popularizarea arheologiei prin articole în “Dilema veche”, cât și pentru volumele sale de poezii. “Arheologia iubirii”, volumul publicat înaintea celui de față la editura Humanitas, a devenit bestseller având parte și de câteva lansări internaționale și traduceri.

“Animalele care ne fac oameni. Blană, cozi și pene în arheologie” poate fi privită din mai multe unghiuri: lucrare științifică, lucrare de popularizare sau o frumoasă poveste a fiecărui animal în parte ușor de accesat și înțeles pentru oricine.

Animalul nu este privit aici ca hrană sau ca resturi faunistice, așa cum este el în general văzut în articolele de arheozoologie. În schimb îl vedem contribuind la evoluția omului, influențându-i gândirea, arta, religiozitatea, mitologia și simbolismul.

După o introducere care ne anunță caracterul diferit al acestei lucrări, în primul capitol denumit inspirat “Grădina zoologică de buzunar” se face un scurt istoric al cercetărilor arheozoologice și nu numai împreună cu o precizare a metodologiei de cercetare.

Capitolul 2 este un *aquarium* literar vorbindu-ne despre balene, delfini și alți pești văzuți pe mozaicuri și ceramică, dar și în literatura antică.

Dacă în capitolul 2 autorul a navigat cu noi în ape și oceane, pentru capitolul 3 intrăm în gospodărie unde ni se dezvăluie pisica. Cu toate că este o carte de popularizare, nu ezită să pună întrebări dificile, cum ar fi domesticirea pisicii și când am ști din punct de vedere arheozoologic, decoperind un os că acel animal a fost domesticit. Un subcapitol consistent aici este cel legat de deja foarte cunoscutele pisici din Egiptul antic (mumii, statuete, mitologie).

Cu toate că ne-am aștepta să rămânem în gospodărie și să vorbim despre câine, în capitolul 4 facem un mic detour în sălbăticie și ne întâlnim cu ursul. Bineînțeles mai întâi cu *ursus spaeleus* în peșterile paleoliticului românesc și nu numai, pentru ca mai apoi să ajungem până la urșii din evul mediu, păstrându-se câteva pagini și pentru ursul polar. Cel mai frumos lucru ni se pare aici observația autorului privind conviețuirea celor două specii, omul și ursul, până în zilele noastre, deși ambele ar fi avut mijloacele de a se extermina reciproc.

Revenim în gospodăria oamenilor și în capitolul 5 ne delectăm cu cel mai bun prieten al omului, câinele. Și aici avem câteva discuții legate de domesticire și de rase, dar și despre un paradox: abundența informațiilor și prezența patru-pedului atât fizic în foarte multe locuri, cât și spiritual face ca rolul său să fie greu de deslușit.

Cea mai drăgălașă prezență din această carte se află în capitolul 6. Ariciul poate fi o descoperire surprinzătoare pe șantierele arheologice, dar pare a fi întâlnit destul de des. Îl putem vedea chiar în situri ale culturii Gumelnița, nu ca resturi osteologice, ci ca vase ceramice. Pe lângă ceramică, vase sau artă există și câteva interpretări antropologice ale prezenței ariciului în perioada romană și medievală.

Capitolul 7 ne prezintă calul. Autorul ne prezintă armăsarii din operele lui Homer sau statuile ecvestre cum ar fi cea a lui Marcus Aurelius, pe lângă resturi osteologice. Și aici avem parte de un paradox: cu toate că sunt foarte des reprezentați în artă, apar rar în siturile arheologice din diferite perioade istorice.

Din apă și de pe pământ, ajungem în capitolul 8 în aer pentru a zbura împreună cu păsări precum: cocorul, lebăda, vulturul, cioara, corbul, bufnița, struțul, papagalul precum și alte păsări mai puțin cunoscute ca gaița sau capântortura. Aflăm din acest capitol că suntem încă în urmă în ceea ce privește cercetarea păsărilor în arheologie, fiind departe față de celelalte animale “terestre”.

În încheiere, Cătălin Pavel încearcă să ne aducă mai aproape de lumea animalelor, explicând cum plecând de la concret (de la oase mai exact) putem transforma animalele în categorii culturale alcătuind “un prim alfabet socio-simbolic al gândirii umane” (p. 367). La fel cum spuneam la început, cartea reprezintă atât un manual de arheologie, arheozoologie alternativă, cât și o poveste, o “fabulă îmbogățită cu o întregă antropologie” (p. 368), fapt ce face și mai potrivită încheierea cu o descriere a unui mozaic reprezentând *Arca lui Noe*. Tot în încheiere ni se arată imponderabilitatea metodelor folosite, autorul lucrând aici cu un mental istoric individual și colectiv, greu de cuantificat și verificat.

Bibliografia organizată pe capitole este un mare plus al acestei lucrări, reușind să constituie o bază foarte bună în cazul în care se va vrea pe viitor aprofundarea măcar al unui a dintre subiecte. De fapt, la fel ca Maria Magdalena Ștefan, considerăm că această carte ar putea constitui începutul unei cercetări arheozoologice dintr-o altă perspectivă întregind ceea ce deja se știe prin studiile cercetătorilor cunoscuți precum Al. Bălășoiu, Georgeta El Susi și alții prezenți și ei în bibliografie.

Am putea spune că ilustrația este săracă pentru toate subiectele (mai bine spus animalele) aduse în discuție, dar este totuși sugestivă reușind să redea ideile principale ale fiecărui capitol. Am putea chiar, prin ilustrațiile din această carte, să ne creăm o mică listă cu locuri sau artefacte de văzut cel puțin o dată în viață.

Autorul are fără îndoială har, umor și erudiție. Nu doar că cercetătorul se îmbină aici cu scriitorul și poetul, dar și cu un fin cunoscător al realităților actuale, nu de puține ori existând pasaje cu analogii la viața de zi cu zi sau

la showbiz, folosite pentru a aduce cititorul nevizat mai aproape de ceea ce cunoaște. De aici credem că vine și ușurința cu care se poate citi această carte. Nu plictisește și rămâne fascinantă cu lucruri noi de descoperit pe parcursul tuturor celor aproape 400 de pagini.

La fel ca “Arheologia iubirii”, și “Animalele care ne fac oameni” aduce un nou mod de a privi arheozoologia, dându-ne șansa să observăm analogii mai puțin evidente între viața omului și animalele care puteau fi în mediul lui apropiat sau puteau exista doar în mentalul colectiv, fiind evidențiate de comportamentul lui simbolic și mai puțin de cel în care își asigură hrana de zi cu zi.

Având în vedere informațiile și ușurința cu care se poate citi, credem că nu doar arheologii și arheozoologii ar trebui să fie interesați în a-și însuși informațiile din această carte, ci oricine, dar mai ales iubitorii de animale, fie ei posesori ai unuia sau admiratori ai acestora în fotografii și documentare. Ceea ce ne învață “Animalele care ne fac oameni” este că animalele sunt mult mai mult decât ceea ce vedem. Nu sunt doar oase, blană, cozi sau pene, ci un întreg glosar de experiențe, “vetereani multimilenari ai supraviețuirii și interacțiunii” (p. 373).

Sergiu Enache

Thomas Jordan, *A járványokról* [Thomas Jordan, *Despre epidemii*], traducere și note Magyar László András, ed. Robert Offner, Budapest: Gondolat, 2022, 405 p.

Tratatul despre epidemii a medicului de origine clujeană Thomas Jordan se află într-o serie de lucrări editate de Robert Offner, medic și profesor la Universitatea din Regensburg, dedicate istoriei medicinei dar și a științelor în general din Transilvania. Tratatul lui Thomas Jordan despre epidemii este a doua lucrare de istoria medicinei dedicată acestei problematici apărute în contextul pandemiei COVID-19 (2020–2022). Prima a apărut deja în 2020: Robert Offner, Thomas Șindilariu (ed.), *Schwarzer Tod und Pestabwehr im frühneuzeitlichen Hermannstadt. Pestordnungen der Stadtärzte Johann Salzmänn (1510, 1521), Sebastian Pauschner (1530) und Johann Stubing (1561)* (Quellen zur Geschichte der Stadt Hermannstadt, 6) Hermannstadt Bonn: Schiller, 2020.

Cartea de 383 de pagini conține o prefață numită *Gânduri introductive* (Robert Offner), urmată de *O scurtă biografie a medicului și savantului de origine clujeană Thomas Jordan* (Robert Offner), apoi de o prezentare a *Tratatului despre epidemii* (Magyar László András), o analiză a utilizării surselor antice de către Thomas Jordan, *Thomas Jordan și sursele antice* (Fazekas Sándor) și textul